

Література:

1. Великий енциклопедичний словник / за ред. О. Прохорова. Київ, 1991. 495 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад.: В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. 1728 с.
3. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 907 с.
4. Ортинський В. Л. *Педагогіка вищої школи*: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
5. Педагогіка вищої школи / за ред. З. Н. Курлянд. Київ, 2005. 399 с.
6. Хомич Л. О. Роль мистецтва у професійно-педагогічній підготовці вчителя. *Мистецтво і освіта*. 1998. 51 с.

Аліксійчук Олена Станіславівна
(*м. Кам'янець-Подільський, Україна*)

DOI: <https://doi.org/10.37835/AMS-2024-17-18-04-3.07>

УДК 373.5.015.31:78

Розвиток духовності школярів засобами організації музичних віталень та абонементів

Проблема становлення духовності, духовної культури підростаючого покоління засобами музичного мистецтва у сучасному суспільстві є особливо актуальною. У науковій літературі вона знайшла висвітлення у працях вітчизняних вчених: П. Герчанівської, Т. Жигіннас, Л. Кондратової, А. Козир, А. Лещенко, Л. Масол, С. Мельничук, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Рудницької, Н. Середи, О. Шевнюк, В. Шелюто, О. Щолокової та ін.

Потужний потенціал різних видів сакрального мистецтва у процесі духовного розвитку майбутніх учителів музичного мистецтва, представлено у наукових розвідках сучасних українських науковців: С. Абрамовича, Т. Борисової, П. Герчанівської, А. Лещенко, А. Мартинюк, Н. Середи, Л. Теряєвої, В. Шелюто, Є. Яковлевої та ін. У дослідженнях вчених І. Беха, І. Зязюна, К. Журби, О. Сухомлинської, К. Чорної визначаються та аналізуються психолого-педагогічні чинники та шляхи реалізації морально-духовного розвитку особистості. У працях М. Антоновича, М. Грінченка, С. Гуральної [1, 2], Ж. Зваричук, О. Кошиця, Б. Кудрика розкриваються характеристичні особливості та традиції українського церковного співу.

Дана проблематика визначає основні вектори модернізації сучасного освітнього процесу у ракурсі розвитку морально-духовної та емоційно-естетичної сфери дітей та юнацтва. Важливим засобом у реалізації даних

питань є мистецька культурна спадщина людства, яку учні мають змогу опанувати на шкільному курсі "Мистецтво" та в позаурочний час. Пізнання світових художніх цінностей передбачає вивчення творів мистецтва усіх культурно-географічних регіонів світу, різних епох та народів, сприяє усвідомленому сприйняттю синтезу різних видів мистецтв та їх взаємозв'язків.

Курс "Мистецтво" у закладах загальної середньої освіти в першу чергу розв'язує завдання гуманітаризації, що передбачає проєкцію освітнього процесу на усвідомлення учнями ролі та місця людини в соціумі [4]. Поряд з опануванням учнями знань з історії та теорії мистецтва, педагогам необхідно сконцентрувати увагу на оптимізації процесу формування у дітей пізнавальної активності, естетичних цінностей, художнього смаку та духовності.

У сучасному суспільстві постає особлива потреба спілкування з творами сакрального мистецтва, адже у процесі їх опанування відбуваються позитивні зміни у становленні духовно-моральної сфери людини. В. Шелюто, досліджуючи категорію "сакрального мистецтва" зазначає, що "...за допомогою художніх форм, що існують у такому мистецтві, здійснюється маніфестація сакрального. Воно пов'язує твори мистецтва з нескінченністю і вічністю, руйнуючи просторово-часову обмеженість" [6]. Духовно-культурний та виховний феномен сакрального мистецтва полягає у комплексному впливі на розвиток моральної сфери індивіда, а також його загальної культури.

Одне з трактувань дефініції "духовність" пропонують О. Олексюк та М. Ткач, вони вказують, що це: "...сутнісна якість людини, що втілює активне прагнення знайти найвищий сенс свого існування, співвіднести своє життя з абсолютними цінностями і тим самим долучитися до духовного універсуму загальнолюдської культури" [5, с. 12].

В. Маслов, характеризуючи категорію "духовності", акцентує на її тісному взаємозв'язку з категорією "моральності". Він визначає поняття "моральних якостей" так: "Моральні якості – це: моральна стійкість; наявність соціально-значущих позитивних ідеалів; вірність демократичним і гуманістичним ідеалам, громадянським традиціям українського суспільства; здатність активно і аргументовано відстоювати свої переконання з повагою до опонентів; правдивість; повага до людей; наявність морального досвіду поведінки; активна суспільна і життєва позиція; боротьба з антигуманістичною мораллю та її проникненням у школу; непримиренність до всіх порушень закону, правового нігілізму, суспільної моралі і протидія їм; етичність у спілкуванні з іншими; колективізм, готовність і здатність до колегіальної і колективної діяльності, здоровий спосіб особистого життя, прагнення до культурного збагачення і духовного вдосконалення" [3, с.8].

Відтак, можна конкретизувати сутність дефініції "духовно-моральний розвиток" як процес активного становлення особистості у ракурсі осмислення вищих моральних категорій, історичного досвіду, гуманістичних цінностей, та їх застосування у сучасних соціально-економічних умовах.

Орієнтація Нової української школи на гуманізацію освітнього процесу та цілісний різнобічний розвиток особистості дитини передбачає необхідність креативного взаємозв'язку навчальної діяльності, учнів з їх творчою реалізацією. Дане поєднання сприяє активному формуванню базових знань, вмінь і навичок, а також розвитку їх індивідуальних задатків, пізнавальної активності та духовної культури. Серед великої різноманітності форм організації освітнього процесу особливе місце відводиться проведенню музичних *віталень та абонементів*, які безпосередньо сприяють реалізації творчої активності учнів, їх самореалізації, креативності та формуванню духовності. Згідно вимог Нової української школи, організація музичних віталень та абонементів у освітньому процесі відповідає реалізації творчодіяльнісного підходу, а саме акцентуації уваги щодо набуття цінностей життєвого досвіду, які сприяють формуванню компетентностей.

Багаторічний досвід роботи науковців та педагогів-практиків підтвердив ефективність цих форм, адже вони за допомогою потужного емоційного впливу сприяють формуванню в учнів стійкого інтересу до пізнання сфери мистецтва, навичок комунікативної діяльності, творчої активності, естетичної культури та духовності.

Одним з основних напрямів реалізації виховної системи у закладі загальної середньої освіти є організація позакласної роботи, у процесі якої учні мають можливість розкрити свій творчий потенціал, вдосконалити виконавські навички, поглибити та закріпити отримані знання, а також вдосконалити навички сприймання музичного мистецтва.

Музичний абонемент успішно поєднує дві важливі функції:

- творчу реалізацію юних виконавців;
- формування в учнів інтересу до музичного мистецтва, їх пропедевтичну підготовку до пізнання сфери мистецтва починаючи вже з молодшого шкільного віку.

Тематика музичних абонементів може охоплювати як зарубіжну, так і українську музичну культуру, зокрема народну. Теми можуть бути присвячені напрямкам, стилям, жанрам музичного мистецтва, видатним виконавцям, композиторам, а також народній традиційній музичній культурі.

Наприклад: "Його величність – орган", "Таємниці Баха", "Духовні легенди в музиці", "Г. Сковорода – душа українського народу", "Ave Maria". Теми, пов'язані з вивченням української народної культури можуть бути

наступні: "Народні псалми та піснеспіви українського вертепу", "Духовні колядки та щедрівки", "Свято українського козацтва", "Свято Святого Миколая", "Андріївські вечорниці", "Великдень в Україні", "Таємниця української писанки", "Паломницькі пісні". Музичні абонементи, присвячені видатним персоналіям, митцям сакрального мистецтва (Й. С. Баху, Б. Бріттену, В. Моцарту, Дж. Палестріні, Д. Перголезі, С. Франку та ін.), можуть бути проведені на теми: "Й.С. Бах – музика небесних сфер", "Сучасна сакральна музика Б. Бріттена" тощо.

Варто звернути особливу увагу на творчість видатних священників-музикантів: Ф. Бонпорті, А. Вівальді, Л. Перозі, М. Фрізіна та ін. Музичні вітальні та абонементи можуть мати назви: "Фортепіанні прелюдії Хлондовського – політ душі", "Духовна енергія А. Вівальді", "Музична кіноепопея М. Фрізіни" тощо.

Для музичних абонементів поряд з творами зарубіжних композиторів, у програму необхідно включати композиції українських композиторів-класиків, зокрема: Д. Бортнянського, М. Вербицького, В. Верховинця, Г. Гаврилець, Л. Дичко, Ф. Колесси, О. Кошиця, М. Леонтовича, М. Лисенка, С. Людкевича, Л. Ревуцького, Д. Січинського, К. Стеценка, Б. Фільц, Я. Яциневича та інших.

Основою репертуару музичного абонементу можуть бути твори для хорового та сольного співу, інструментальні твори для різних інструментів. Педагог може самостійно створити інструментування народного твору для оркестру дитячих музичних інструментів. Особливо цікавим для учнів є включення до програми народних творів у сучасній інтерпретації.

Музичні вітальні є різновидом музичних абонементів – це форма організації дозвіллевої діяльності учнів в позаурочний час. Кількість учасників може бути довільною – учні лише одного класу, або декількох різних класів.

Для організації музичної вітальні необхідно створити творчу робочу групу учнів під керівництвом учителя. Після проведення музичної вітальні можна організувати для дітей солодкий стіл. Це бажано зробити для того, щоб закріпити емоційні враження учнів та сформувати у них навички культури спілкування у процесі обміну думками, новими ідеями тощо.

Поетапність організації музичної вітальні включає наступні етапи:

- вибір теми;
- визначення ідеї, мети та завдань;
- створення творчої робочої групи у складі: головного режисера, сценаристів, режисерів-постановників, художнього та музичного оформлювача;
- розподіл ролей та обов'язків;
- репетиційна діяльність;

- підготовка запрошень;
- оформлення приміщення;
- проведення дійства та обговорення результатів.

Музичні вітальні та абонементи, особливо для старшокласників, можуть проходити у формі проєктної діяльності. Для ефективності проведення проєктів необхідно дотримуватись наступної поетапності:

- колективне обговорення та вибір теми проєкту учнями разом з координатором проєкту;
- добір джерел інформації;
- оформлення бланку заявки на проєкт;
- створення орієнтовної маршрутної карти реалізації проєкту;
- комплектування творчої групи (викладач виконує роль не керівника, а координатора);
- розподіл завдань (визначення моделі їх взаємодії, планування роботи тощо);
- захист проєкту у визначеній формі (презентація, мультимедіа-шоу, виставка, театралізоване дійство, концертна програма, літературно-музична композиція, проведення екскурсії тощо);
- оформлення підсумкового звіту, як фіксація результату;
- обговорення результатів.

Фіксація результатів проєктної діяльності може бути здійснена у різних варіативних формах (відеозапис, друкована брошура, самостійно оформлений сценарій зі світлинами проєкту тощо).

Особливий інтерес в учнів викликають *творчі проєкти, кіно-фото проєкти та екскурсійні проєкти*.

Наприклад: *творчі проєкти* – "Мистецтво епохи козацького бароко", "Український народний романс", "Мелодії української душі", "Грай, бандуро, грай", "Образ козака Мамає у різних видах мистецтва"; *кінопроєкти* – "Духовність декоративно-прикладного мистецтва України", "Код української вишивки", "На чому грали наші предки"; *екскурсійні проєкти* – "Музей писанки у Коломиї", "Духовні перлини України", "Українські дерев'яні церкви", "Пам'ятки художньої культури рідного краю".

Одним із ефективних методів, який використовується у процесі діяльності музичних віталень, абонементів та проєктів є метод "синтезу художнього тексту з різними видами мистецтва" (з творами живопису, архітектури, музики, танцю тощо).

Наприклад, для підготовки музичних віталень та абонементів, присвячених видатним персоналіям у сфері культури та мистецтва, необхідно

використовували не лише творчу спадщину митців, але й віддзеркалення даної особистості у різних видах мистецтва: живописі, скульптурі, музиці, кіно-фото мистецтві тощо. Зокрема, при підготовці літературно-музичної вітальні чи абонементу, присвяченим життєвим та творчим шляхам геніального Григорія Сковороди, варто широко використовувати репродукції портретів філософа, світлини його пам'ятників, аудіо та відеоматеріалів про нього, вокальних творів на його слова та музику тощо.

Для активізації пізнавального інтересу та уваги учнів, у ході складання сценарію можна застосувати прийом "віртуальної зустрічі" з головним героєм, який розповідає про себе, презентує свої авторські твори, задає запитання присутнім, а також дає відповіді на поставлені йому запитання.

Необхідним є активне залучення учнів до написання сценарію, підбору літературного, музичного, образотворчого матеріалу, а також до процесу виготовлення костюмів та декорацій. Можна також активізувати творчу ініціативу дітей, запропонувавши їм запровадити до сценарію свої режисерські ідеї та знахідки. Педагогу варто зберегти виступи учнів на електронних носіях та розмістити їх у бібліотеці кабінету.

Отже, музичні вітальні та абонементи активізують та розвивають інтелектуальну, пізнавальну, творчу, комунікативну сферу учнів, сприяють усвідомленню феномену синтезу мистецтв. Освітня система сучасних закладів загальної середньої освіти за допомогою музичних віталень та абонементів створює сприятливе середовище для активізації процесу самопізнання та саморозвитку особистості та реалізації системи формування духовних потреб школярів.

Література:

1. Гуральна С. С. Хорова літургійна практика у Галичині кінця XIX - першої половини XX ст. *Українська музика*. Львів: ЛНМА імені М. В. Лисенка, 2018. Ч.2 (28). С. 31-40.
2. Гуральна С. С. Тенденційні напрямки розвитку хорової літургійної практики в Галичині кінця XIX - першої половини XX століть. *World science*. Warszawa 2018. September. №9 (37). С. 80-84.
3. Маслов В. І. Концептуальні засади побудови змісту і структури орієнтовної моделі функціональної компетентності керівників навчальних закладів. Джерело доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/6925/1/> (дата звернення: 5.03.2024).
4. Масол Л. М., Миропольська Н. Є. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Художньо-естетичний цикл 5-11 класи. Київ, 2005. С. 184-231.

5. Олексюк О. М., Ткач М. М. *Педагогіка духовного потенціалу особистості*. Київ: Знання України, 2004. 264 с.
6. Шелюто В. М. *Проблема сакрального як естетична проблема у німецькій класичній філософії*. Джерело доступу: http://fd.snu.edu.ua/info/files_articles/collection_13/article14.pdf (дата звернення: 3.03.2024).

Дяків Марія Володимирівна
(м. Івано-Франківськ, Україна)

DOI: <https://doi.org/10.37835/AMS-2024-17-18-04-3.08>

УДК 378.016:78

Основи колористичної естетики у методиці викладання дисциплін художнього циклу

Колористичне світосприйняття є важливим компонентом у формуванні художньої естетики, як педагога, так і здобувачів усіх рівнів освіти. У сучасному освітньому просторі велика увага приділяється розвитку художніх здібностей дитини. Ще змалечку у людини формуються асоціативні стереотипні уявлення про кольори та їх відтінки, із зростанням особистість все більше намагається зрозуміти кольорову будову навколишнього середовища. Розвивається здатність до сприйняття складних кольорових тонів, посилюється увага до нюансних поєднань, видозмінюються кольорові вподобання. У процесі формування колористичної естетики учнів та студентів художник-педагог розробляє методичні етапи роботи над кольоровим зображенням, що дозволяє глибше пізнати колористику, зрозуміти якості та властивості локальних та предметних кольорів. Поступове пізнання законів та принципів колористики надає творчій особистості як практичного так і теоретичного досвіду – процес малювання відбувається в аспекті колористичного аналізу зображення. Для вирішення різних творчих завдань існують методики якісного виконання кольорової форми. Тому важливо художнику-педагогу знати та володіти методикою викладання колориту – складної організації побудови колористичної естетики художніх творів, зокрема образотворчого мистецтва [2]. У запропонованому дослідженні здійснена спроба визначити методичні підходи до опанування колористичної естетики в художньому навчанні здобувачів освіти.

Поняття "колористична естетика" складається з компонентів (колір, естетика), які допомагають художнику зрозуміти і правильно використовувати колір та його відтінки на практиці. Визначення естети розглядається